

Загальна теорія
права як юридична
наука

План :

- 1. Правознавство як суспільна наука.
- 2. Загальна теорія права: поняття і ознаки.
- 3. Предмет загальної теорії права.
- 4. Функції загальної теорії права.
- 5. Формування загальної теорії права як науки.

. Правознавство як суспільна наука

- *Наука – це форма інтелектуальної діяльності людини, яка спрямована на отримання істинних знань про світ (природу, суспільство, мислення), на відкриття законів світу та передбачення його розвитку у майбутньому*

Види наук

Природничі науки -
вивчають природні
явища і процеси

Технічні науки - техніку
та явища, важливі для
її розвитку

Суспільні науки - вивчають
людину, відносини між людьми
та їх утвореннями, суспільство в
цілому

Правознавство як суспільна наука

Ознаки суспільних наук:

1. Соціально-історичний контекст.
2. Обмежено використовується експеримент.
3. Специфіка прогнозів, які цими науками формуються.

Ознаки правознавства:

1. Вивчає реально існуючі явища і процеси.
2. Властива власна методологія.
3. Оперує власною науковою термінологією.
4. Генерує висновки і прогнози, які впливають на практичну дійсність.

Методологія правознавства:

- **Феноменологічний підхід** полягає у відстороненні від усього зовнішнього, несуттєвого для справжньої природи правових явищ, знаходження смислу права, його ейдосів як певних самоочевидних структур, які передують нормам правам, правовим інститутам і відносинам.

- **Герменевтичний підхід** до права продовжує лінію феноменології. У межах герменевтики розуміння права розглядається як основа правової реальності, а тому буття права у вигляді певного тексту включає його інтерпретацію.

Методологія правознавства:

- **Синергетичний підхід**
спирається на уявлення про системи, що саморозвиваються, мають не рівноважний характер, поведінку яких важко передбачити.

Дозволяє краще зрозуміти спонтанні суспільні процеси та підвищити ефективність самоврядування та управління в державно-правовій сфері, особливо за умов демократичного розвитку, дозволяють враховувати й випадкові, вірогідні зв'язки.

- **Антропологічний підхід**
полягає у виявленні «людського виміру» правових явищ. Спираючись на висновки про природу людини, антропологія намагається обґрунтувати право і правопорядок.

Актуалізується в умовах активного співіснування різних правових культур та систем; він спричинений необхідністю відповіді на запитання: чи існує загальне у всіх людей у різних культурах?

Методологія правознавства:

У контексті інтегрального праворозуміння перспективним є **комунікативний підхід** до права. Згідно з ним право розглядається як форма взаємодії (комунікації) суб'єктів, котру неможливо локалізувати в одній точці, що позначається термінами «норма», «правовідносини», «закон» тощо

Найсприятливіші умови для розвитку науки створює не моністичний підхід з однієї філософської позиції, а їх **плюралізм**, який спирається на визнання не тільки можливості, а й доцільності декількох (багатьох) шляхів до пізнання істини.

Загальна теорія права – це фундаментальна юридична наука, що досліджує основні закономірності та тенденції розвитку та функціонування **права** у його зв'язках з іншими соціальними явищами, а також формулює вихідні для інших юридичних наук поняття.

ЗАГАЛЬНА ТЕОРІЯ ПРАВА - вивчає
право в його державному забезпеченні, а
державу - в її правовому оформленні та
функціонуванні, що є необхідним засобом
державного забезпечення захисту
основоположних прав людини.

Ознаки загальної теорії права:

1. Суспільна наука, оскільки вивчає право, його структуру, функції, цінність, основні інститути, а також зв'язки з іншими суспільними явищами, зокрема і з державою. Суспільний характер права означає, що воно є атрибутом існування людини як соціальної істоти (члена громади, певної організації, держави чи об'єднання держав).

2. Юридична наука – предметом є закономірності і тенденції розвитку і функціонування права, а решта суспільних явищ вивчаються теорією права наскільки вони мають юридичний зміст.

3 . Має фундаментальний характер. Її положення утворюють теоретичну і методологічну базу (фундамент) юриспруденції, об'єднують юридичні науки в цілісну, внутрішньо узгоджену систему. Сформульовані загальною теорією права концепції, принципи, поняття призначені для застосування всіма або більшістю юридичних наук.

4. Досліджує найбільш абстрактні питання правової системи про природу права, нормативну складову правової системи, юридичну поведінку, верховенство права тощо. Предмет цієї науки охоплює саме основні закономірності і тенденції правової дійсності (причому не лише в межах окремої держави чи правової системи) та проблеми, важливі для юриспруденції в цілому.

Теорія права є особливою галуззю знань, без засвоєння якої неможливо ефективно вирішувати практичні завдання та адекватно пізнавати явища навколишнього світу в соціально-економічній, політичній і духовній сферах життя людей.

вивчає право, без
функціонування якого
неможливе існування
людської спільноти

є невідмінним
атрибутом
комплексу знань
про людину і
активно сприяє
правомірному
спілкуванню людей
один з одним

взаємодіє з
іншими
фундаменталь
ними науками

Загальна
теорія права

Загальна теорія права відіграє у
правознавстві роль
фундаментальної, основоположної
науки.

Предметом теорії права є
найбільш загальні
закономірності та тенденції
розвитку і функціонування
правових явищ і процесів , а
також загальні для всієї
юридичної науки поняття.

Предмет теорії права :

Теоретичні моделі
правової організації
суспільства.

Загальні
закономірності
розвитку і
функціонування права
як цілісної системи.

Поняття і категорії
юридичної науки.

Термінологія, мова
юридичної науки.

Структура предмета теорії права

Юридичні закономірності – це необхідні, постійні, істотні зв'язки, що виникають у правовій сфері.

Вони можуть утворюватися у вигляді певного юридичного явища (наприклад, моральні уявлення, що панують у суспільстві можуть впливати на зміст норм права, які закріплюються у законах), їх взаємовпливу (зокрема між правом і правосвідомістю), розбіжності (наприклад, між правом і мораллю) та ін.

Структура предмета теорії права

Юридичні закономірності мають **вірогідний характер**. Вони не можуть бути виражені в абсолютно точних якісних чи кількісних показниках.

Прикладом юридичної закономірності може бути твердження про тісний взаємозв'язок між наявністю юридичної відповідальності та правомірною поведінкою людини.

Структура предмета теорії права

Юридична тенденція теж відображає зв'язки, що виникають між різними юридичними явищами.

На відміну від закономірності тенденція **має лише ймовірний**, менш стійкий характер.

Прикладом тенденції може бути поступове збільшення ролі міжнародного права і міжнародних об'єднань у світі, що має однак різний характер у різних країнах і в різних частинах світу.

Структура предмета теорії права

Серед юридичних закономірностей і тенденцій можна умовно вирізнити:

- – закономірності й тенденції **виникнення права** (наприклад, одним з чинників виникнення права є поява великих спільнот людей, не об'єднаних кровними зв'язками; для упорядкування цих спільнот було недостатньо морального чи релігійно-традиційного регулювання);
- – закономірності й тенденції **розвитку права** (кількісний та якісний розвиток законодавства зумовлює необхідність його впорядкування шляхом систематизації);
- – закономірності й тенденції **функціонування права** (наприклад, режим верховенства права краще функціонує там, де населення є більш рівним, тобто не існує великого майнового, статусного чи іншого розшарування суспільства).

Структура предмета теорії права

До структури предмета загальної теорії права входять також **загальні юридичні поняття**. Це такі поняття як право, норми та принципи права, правове регулювання, правосвідомість, правовідносини, правопорушення, нормотворчість, нормативно-правовий акт, правозастосування, тлумачення правових актів, верховенство права, демократична держава тощо.

Поняття, що виробляються теорією права, складають основу для галузевих юридичних наук, що входять до складу правознавства

Конституційного права

Цивільного права

Кримінального права

Сімейного права

Адміністративного права та ін.

Використання
універсальних для
всієї юриспруденції
понять забезпечує її
внутрішню
узгодженість,
інтегрованість
юридичних наук в
єдину систему,
ефективність
юридичної практики.

Функції теорії права — це основні напрямки її впливу на розвиток юридичної науки та юридичної практики.

Загальні:

- 1) пізнавальна;
- 2) евристична;
- 3) наукового прогнозування;
- 4) допомоги практиці;
- 5) ідеологічно-виховна.

Спеціальні:

- 1) методологічна;
- 2) інтеграційна;

Загальні функції теорії права:

- **Пізнавальна** функція теорії права спрямована на здобуття й розширення наукових знань про юридичні явища, їхні характерні риси, сутність, форми, принципи, інститути тощо

Включає:

- **констатуючу** - виявлення, фіксація наявних правових явищ;
- **інтерпретаційну** - пояснення сутності правових явищ, причин їх виникнення і зміни, їх структури, функцій та ін.;

Загальні функції теорії права:

-Eureka!

Евристична функція - спрямована на встановлення закономірностей та тенденцій виникнення, розвитку і функціонування правових явищ і процесів.

Висновок про значущість, повторюваність, постійність і стійкість певних юридичних явищ означає відкриття відповідної тенденції або закономірності.

Загальні функції теорії права:

Функція

наукового

прогнозування полягає у визначенні шляхів подальшого розвитку юридичної дійсності.

Наприклад, теорія права виявляє загальні проблеми, які постануть перед правом у майбутньому і пропонує шляхи їх вирішення.

Загальні функції теорії права:

Функція допомоги практиці

зумовлює не лише теоретичну цінність висновків загальної теорії права, а й їх практичну значимість, корисність для юридичної діяльності.

Розробляючи вчення про систему нормативно-правових актів, загальна теорія права виробляє пропозиції щодо удосконалення системи чинного законодавства.

Загальні функції теорії права:

Функція

формування юридичного світогляду ґрунтується на ідеях пріоритету прав людини, верховенства права, юридичної рівності та свободи, конституціоналізму тощо.

Специфічні функції теорії права:

Інтеграційна функція

полягає в тому, що загальна теорія права акумулює і впорядковує висновки, зроблені іншими юридичними науками, синтезує їх, і таким чином забезпечує збільшення знань про право.

Ці поняття й принципи становлять каркас усієї юридичної науки, оскільки в концентрованій формі виводять спільні, найголовніші риси та ознаки головних юридичних явищ. Завдяки використанню таких понять і принципів юридичні науки інтегруються (об'єднуються) в єдину узгоджену систему.

Специфічні функції теорії права:

Методологічна функція полягає в тому, що загальні закономірності розвитку правових явищ і процесів, теоретичні конструкції та прийоми, способи й методики пізнання застосовуються іншими юридичними науками для вирішення власних як теоретичних, так і практичних завдань

Функції теорії права

Пізнавальна

Евристична

Прогностична

Прикладна

Ідеологічна

Як фундаментальна, методологічна, узагальнююча наука **загальна теорія права** посідає провідне місце в юриспруденції.

У своїх дослідженнях загальна теорія права спирається на досягнення інших юридичних дисциплін, систематизує та синтезує їх висновки.

Історичні

- історія держави і права в процесі пізнання історичних явищ та подій спирається на висновки й узагальнення, які опрацьовані теорією права, зокрема на ті, що стосуються системи права, джерел права та ін.

Теоретичні

- теорія права з урахуванням напрацьовань історії вчень про державу і право формулює сучасні уявлення про основні юридичні категорії і закономірності .

Галузеві

- теорія права забезпечує впорядкування та систематизацію усіх знань про право, усієї здобутої галузевими юридичними науками інформації, сприяє виробленню єдиного підходу до аналізу юридичних явищ.

Система юридичних наук

Міжнародне право

- питання зобов'язань держави у сфері прав людини, співвідношення норм міжнародного та національного права, загальних принципів права та ін. використовуються теорією права

Прикладні науки

- теорія права невід'ємна від юридичної практики, різні форми і прояви якої вивчаються прикладними науками.

Загальна теорія права не може розвиватися ізольовано, без взаємодії з іншими галузями знань. Вона використовує досягнення інших суспільних наук, таких як філософія, соціологія, економічна теорія, політологія, логіка, конфліктологія, соціальна психологія, антропологія, етика тощо. На цій основі виникають нові міждисциплінарні зв'язки.

Зв'язок з філософією

філософія озброює юриспруденцію методологією дослідження. Вона виробляє основні загальні (філософські) підходи до наукових досліджень, що використовуються також теорією права. У свою чергу, остання забезпечує філософію матеріалом, що дозволяє їй узагальнювати та формулювати принципи розвитку суспільства, а також розробляти власні підходи та засоби світоглядної орієнтації людини.

філософія виявляє найзагальніші філософські закономірності, які поширюються і на юридичну сферу. Теорія права широко використовує вироблені філософські категорії та поняття, серед яких: "сутність" і "явище", "зміст" і "форма", "закономірність" і "випадковість", "цінність", "розвиток" та ін.

Загальна
теорія
права

Соціологія

На межі соціології та теорії держави і права утворилася **соціологія права** як міждисциплінарна галузь наукових знань про соціальні умови розвитку та функціонування права.
Соціологія права спрямована на з'ясування соціальної зумовленості та соціальної ефективності права.

При здійсненні юридичних досліджень теорія права **взаємодіє з політологією** – наукою про політику, що вивчає політичні явища, процеси та інститути. Теорія права вивчає не всі політичні явища та процеси, а лише ті, що пов'язані з державою і мають юридичну значущість.

Теорія права використовує дані політології, досліджуючи місце держави в політичній системі суспільства, взаємодію держави з політичними партіями, зв'язок права і політики тощо. У свою чергу, політологія враховує теоретико-правові напрацювання теорії права, зокрема, щодо поняття держави, форм і функцій держави, правового регулювання політичних відносин та ін.

Розвиток загальної теорії права тісно пов'язаний із досягненнями **економічної теорії**, яка вивчає закономірності і принципи виробництва, накопичення, обміну та розподілу матеріальних благ.

Теорія права враховує висновки економічної теорії при визначенні принципів правового регулювання економічної системи, особливостей співвідношення права і економіки тощо.

Формування теорії держави і права як окремої науки

Перші знання про юридичну дійсність виникли ще в давні часи, проте правознавство як вид діяльності та професія бере свій початок від *римської юриспруденції*.

Гней Флавій (близько 300 р. до н. е.) є засновником світського погляду на право. Видатні римські юристи Ульпіан, Павел, Гай, Папініан, Модестин, які займалися передусім питаннями цивільного права, залишили майбутнім поколінням блискучі зразки юридичного мислення.

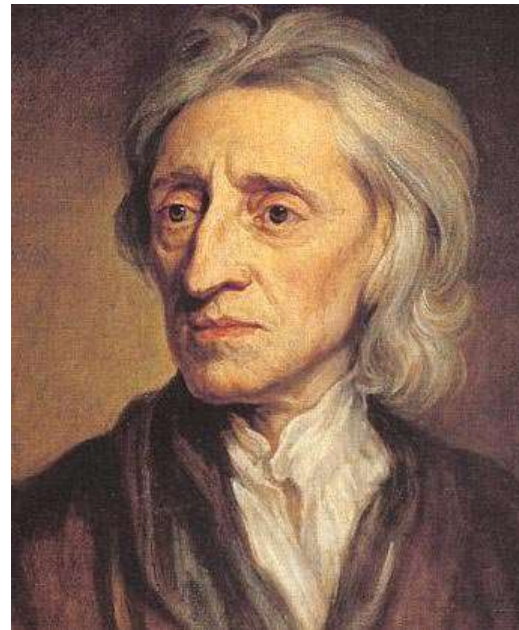

Юридична наука як особливий вид теоретичних знань про право склалася значно пізніше – у перших європейських університетах XI- XII ст.

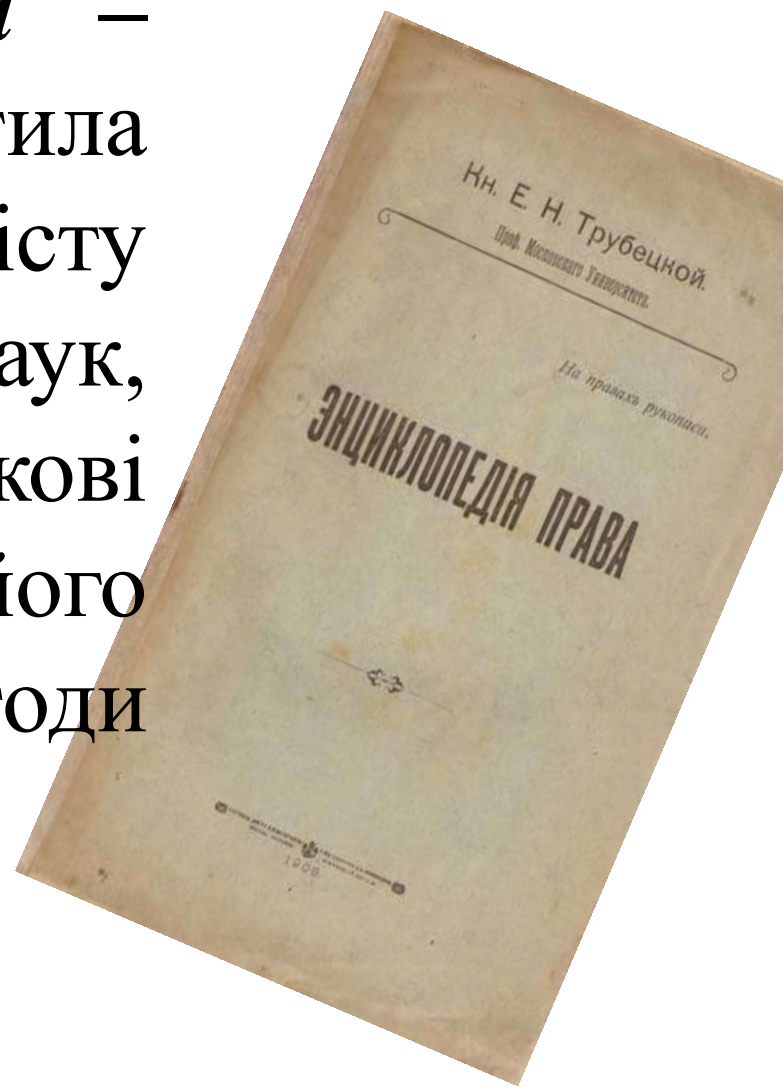
На той час класична університетська освіта включала як обов'язкову складову юридичний факультет.

XVII-XVIII ст. визначального впливу набуває концепція *природного права*. Її найбільш відомими представниками були Г. Гроцій, Б. Спіноза, Дж. Локк, І. Кант та ін.

На початку XIX ст. у роботах Г. Гуго та Г. В. Ф. Гегеля у науковий обіг упроваджується термін "*філософія права*". На той час філософія права вивчала не позитивне (створене людьми) право, а ідеальне, незмінне, природне право.

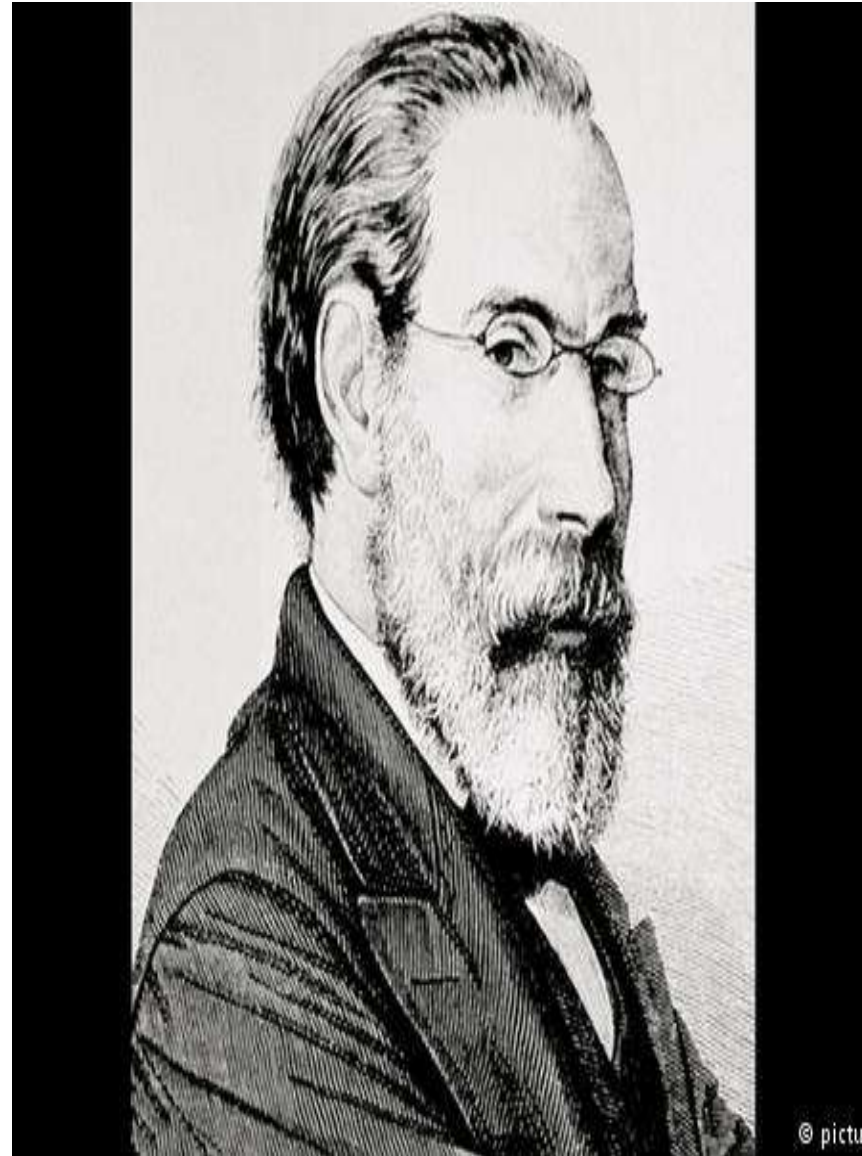

❖ **Енциклопедія права** – дисципліна, що містила стисле викладення змісту всіх юридичних наук, пропонуючи початкові знання про право, його різні галузі та методи дослідження.

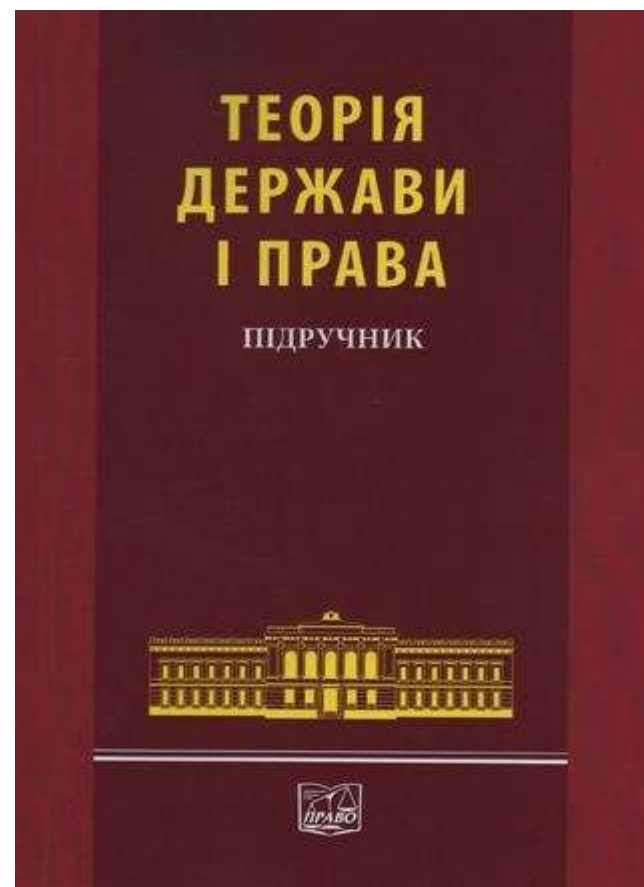

Умоглядність суджень філософії права, яка нехтувала конкретним юридичним матеріалом, та поєднання різнорідних юридичних знань у межах енциклопедії права без їх подальшого синтезу спричинили появу нової дисципліни – **теорії права**, яка поступово склалася у другій половині ХІХ ст. та компенсувала їхні недоліки.

Термін "теорія права" був уведений німецьким ученим А. Меркелем у 70-х рр. ХІХ ст. та стосувався аналізу чинної системи правових норм, а не ідеальних засад права.

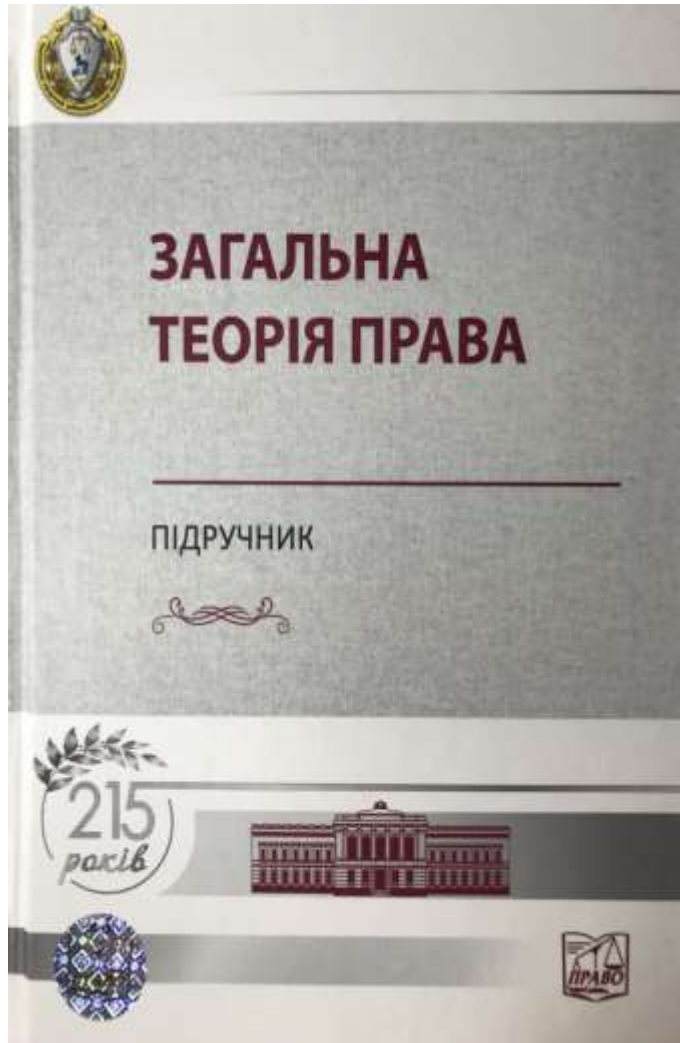
Поступово теорія права інкорпорує державознавчу проблематику, звертається до аналізу взаємозв'язку і взаємозалежності права і держави, унаслідок чого перетворюється на *теорію держави і права.*

Формування загальної теорії права як окремої науки

Із здобуттям Україною незалежності та відмовою від ідеологічно одноманітності теорія права переживає часи відродження що пов'язане з іменами вітчизняних науковців В. Горшеньова, М. Козюбри, В. Копейчикова, П. Рабіновича, В. Тація, М. Цвіка та ін., праці яких заклали основу сучасної теоретичної юриспруденції.

Формування загальної теорії права як окремої науки

Концепція теорії держави і права поступово витісняється концепцією **загальної теорії права**.

У її межах хоча і не ігнорується очевидний зв'язок між сучасними правом і державою, проте робиться акцент на неможливості вивчення права лише як «позитивного права», тобто права, закріпленого державою у законах, підзаконних актах, судових рішеннях, інших джерелах права. Тим самим посилюється зв'язок між теорією і філософією права, що зокрема проявляється в їх спільній увазі до цінностей, які покладені в основу правової системи і визначають природу права (справедливість, свобода тощо).

😊 Дякую за увагу 😊

